

De 7 inzichten uit de verkenning 'Toekomst, democratie en de bieb'

Inhoud

Inleiding	3
1. Diverser, drukker en grijzer	4
2. Sociale Cohesie, klassenmaatschappij, grip en zingeving	5
3. Brave en safe ³ : van een omgekeerde gevangenis tot een coöperatie	6
4. Gelijkwaardigheid, rechtvaardigheid en het wereldmuseum	9
5. Neutraliteit en wederkerigheid	11
6. Het (collectieve) Handelingsperspectief	12
7. Democratische rol	13
Conclusie	15

Inleiding

Greenformation, infodemic, microlearning, internet rejectionism; de grote termen vliegen je om de oren in het recente IFLA Trend Report [link: <https://www.ifla.org/trend-report/>]. Het rapport is veelomvattend en gaat in op een grote diversiteit aan ontwikkelingen die de bibliotheek nu en vooral in de toekomst zullen beïnvloeden. Mirjam Zweers las het begin 2025 en merkte dat dit waardevolle rapport een vertaling nodig had naar de Nederlandse context en de vorm moest krijgen van 'potentiële toekomsten' om er iets mee te kunnen doen in de praktijk. In dit blog reflecteert zij op de belangrijkste inzichten uit de toekomstverkenning die zij schreef, verkent ideeën, vragen en perspectieven, en nodigt uit tot denken en gesprek.

Over de Verkenning Toekomst, democratie en de bieb

Uitgangspunt voor de verkenning zijn de trends benoemd in het IFLA Trendreport van 2025: vertrouwen in instituten, de invloed van AI op de samenleving en behoefte aan gemeenschapsvorming. Doel van de verkenning is deze trends nader te bekijken in de Nederlandse context. De geraadpleegde literatuur en gesproken experts hebben om die reden een Nederlandse focus.

Mirjam Zweers, hoofd van het team collectieadvies en programmering bij Probiblio, verkende deze trends en ontwikkelingen samen met Maxim Februari (schrijver, filosoof en jurist), Wouter Pocornie (architect), Alka Goos (onderzoeker verbroken verbinding journalistiek), Denise Harleman (directeur Collectief Kapitaal), Lilian Linders (Lector Empowerment met emeritaat), Jacqueline Stolmeier-Arends (o.a. promovendus op het gebied van Governance), Deirdre Carasso (directeur bestuurder Bibliotheek Utrecht), Iris de Graaf (voormalig manager collectie Bibliotheek Midden Brabant), Eva Liem (adviseur Rijnbrink), Marion Romein (bestuurslid Nederlands pensioenfonds voor de openbare bibliotheken en adviseur Probiblio) en Noor Kuijpers (adviseur Probiblio). Tijdens de gesprekken werd vrij snel duidelijk, en dat is niet toevallig door de situatie in de wereld, dat de belangrijkste thema's van de gesprekken de pijlers van de democratie waren: vrijheid, gelijkheid en solidariteit. En dat maakt dat de verkenning evenzeer gaat over het heden als over voorstelbare en wenselijke toekomsten.

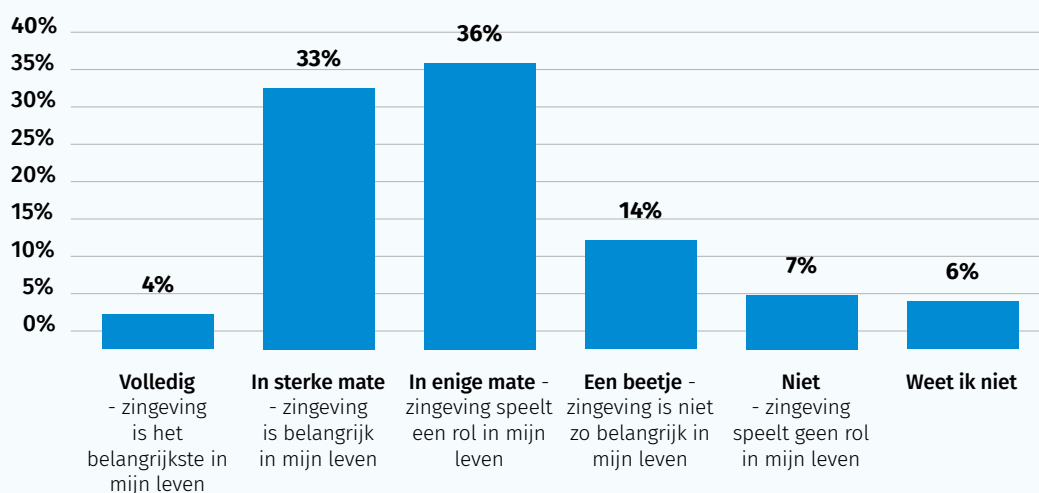
[Ga voor de toekomstverkenning naar probiblio.nl](https://probiblio.nl)

1 Diverser, drukker en grijzer

Een heel belangrijk, misschien wel het belangrijkste, aspect aan de veranderende context waarin (Nederlandse en West- Europese) bibliotheken zich bewegen is de verschuivende demografie. Uit verschillende onderzoeken [[Gematigde groei - rapport van de Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050 | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)] blijkt dat Nederland diverser, drukker en grijzer zal worden. Deze voorspellingen zijn niet onverwacht maar vertellen wel het verhaal van hele grote en belangrijke verschuivingen. Als je over 25 jaar in een zomerse rij staat te wachten bij een ijscoman, heeft bijna de helft van alle werkende volwassenen in de rij een migratie achtergrond en zijn bijna 3 van de tien mensen boven de 65. Bovendien zijn we met veel meer en wonen er steeds meer van ons in de stad. Deze verschuivingen hebben een impact op onnoemelijk veel facetten van onze samenleving, van de beschikbaarheid van zorgpersoneel tot de manieren waarop we communiceren en het anders nadenken over de maatschappelijke waarde van ouderen. En deze impact zien we in de kiem nu al.

In hoeverre zou u zichzelf omschrijven als iemand die op zoek is naar zingeving?

Basis: allen (n=2.257).

Bron: Ipsos I&O (november 2024)

2 Sociale Cohesie, klassenmaatschappij, grip en zingeving

De veranderende demografie is ook een belangrijke motivatie en uitgangspunt voor verschillende onderzoeken naar de stand van vertrouwen, welzijn en gemeenschapszin in Nederland in de toekomst. Deze onderzoeken ([link: https://www.ipsos-publiek.nl/actueel/zeven-op-tien-nederlanders-zoeken-naar-zin/](https://www.ipsos-publiek.nl/actueel/zeven-op-tien-nederlanders-zoeken-naar-zin/)) laten zien dat er bedreigingen zijn die we moeten kenteren. Deze bedreigingen zorgen potentieel voor een verlies aan sociale cohesie, een verdieping van ongelijkheid, een verkleining van de zelfredzaamheid van burgers en een verlies van zingeving en uiteindelijk een ondermijning van onze nu nog functionerende pluriforme samenleving.

‘Als iemand er almaar niet in slaagt de dingen te bereiken die hij of zij belangrijk vindt in het leven (..) leidt dit tot negatieve gevoelens (..). Die negatieve gevoelens kunnen ‘naar binnen’ slaan en leiden tot depressie, ziekte en zelfs eerder overlijden. Deze kunnen ook ‘naar buiten’ slaan en zich vertalen in bijvoorbeeld maatschappelijk onbehagen, wij-zij-denken en een voorkeur voor ‘sterke leiders.’¹

Een aantal van deze onderzoeken geven ook adviezen over hoe deze bedreigingen ten goede te keren, bijvoorbeeld het samen ontwikkelen van handelingsperspectief, het bestrijden van discriminatie, het creëren van meer mogelijkheden voor ontmoeting en meer waardering voor mensen met een praktische opleiding:

*‘Overkoepelend geldt dat vertrouwen in elkaar te versterken is door schone en **veilige openbare ruimtes** waar iedereen zich prettig voelt. Dat betekent onder meer voldoende buurtwinkels, groen en bibliotheken (Cadat-Lampe et al. 2020). Ook initiatieven die appelleren aan een gezamenlijk, **gemeenschappelijk doel werken om verschillen te overbruggen** en een gevoel van verbondenheid te creëren.’²*

1. Citaat uit de brochure behorend bij het Rapport Grip. P. 4. Grip-denken. Grip-denken. Van eigen verantwoordelijkheid naar gedeelde verantwoordelijkheid | Brochure | WRR

2. Sociaal Cultureel Planbureau, Sociale cohesie bij een veranderde bevolkingssamenstelling in 2050 Samenvatting en Conclusie (2024). p. 24, 25. [Samenleven in de toekomst | Sociaal en Cultureel Planbureau](#)

3 Brave en safe³: van een omgekeerde gevangenis tot een coöperatie

In de afgelopen maanden heb ik met heel veel mensen gesproken over de genoemde thema's – over vertrouwen en welzijn in de samenleving, over gemeenschap en een gelijkwaardigheid en over samen komen tot een nieuwe omgang met informatie. Zes van deze gesprekken zijn uitgebreid terug te vinden in de verkenning. De gesprekken legden **een vijftal sleutelbegrippen bloot: rechtvaardigheid, wederkerigheid, medezeggenschap, handelingsperspectief en veiligheid**. Een korte gang langs de verschillende sprekers:

Schrijver en denker Maxim Februari raakt in het interview aan veel onderwerpen die zeer relevant zijn voor de bibliotheek; neutraliteit, de onverwachte ontmoeting, gelezen worden, het belichaamde gesprek en de waarheid. Hier beperk ik mij even tot de kwestie van belichaming.

Volgens Maxim Februari moet de bibliotheek, met het oog op de duizelingwekkende impact van de technologische ontwikkelingen en de bedreigingen die dat ook met zich meebrengt, juist de offline publieke plek blijven.

'De grootste kracht van de bibliotheek zit in "het andere" doen.(..) De bibliotheek moet een fysieke plek blijven.'

Maxim Februari

Februari ziet dat de bibliotheek op basis van wederzijds vertrouwen en transparantie het gesprek met de gebruikers van de bibliotheek kan voeren over de aard en waarde van informatie en dat dat hard nodig is. Vertrouwen is in dit kader essentieel, zowel van publiek richting bibliotheek als andersom. Hij benadrukt dat de bibliotheek zich er wel voor in moet zetten dat deze plek publiek blijft: zonder poortjes, voor iedereen vrij en toegankelijk en waar ruimte is voor ongemak en *serendipity*. Februari

3. John Palfrey schreef in 2018 al over veilige en moedige ruimtes in de context van het hoger onderwijs. De ideeën over de noodzaak van het naast elkaar bestaan van veilige en moedige/ ongemakkelijke ruimtes komen in deze verkenning ook aan de oppervlakte. Meer lezen: Palfrey, J. 2018. Safe Spaces, Brave Spaces: Diversity and free expression in education. MIT press. Ook een samenvatting: John Palfrey - Safe Spaces, Brave Spaces

sprekt van een omgekeerde gevangenis; bijna alles in onze toekomstige maatschappij is toegankelijk mits je betaalt met minimaal je persoonlijke gegevens. De bibliotheek zou onderdeel moeten zijn van het deel waar je je nog wel vrij kan bewegen.

Ook **Wouter Pocornie, architect en stedenbouwkundige**, sluit zich aan bij het vrije en toegankelijke karakter van de toekomst bibliotheek. Het gebouw moet ruimte geven aan zichtbaarheid; de bibliotheekvloer als een agora of dorpsplein. 'Maar', benadrukt hij, 'ook een toevluchtsoord zijn, waar een deur af en toe dicht kan en je in (gelijkgestemd) gezelschap kan uitwisselen en kwetsbaar kan zijn'.⁴

Lilian Linders en Alka Goos spreken net als Februari ook over het belang van vertrouwen en denken verder na over de potentiële signaleringsfunctie van de bibliotheek (het signaleren van maatschappelijke en structurele knelpunten). Alka Goos, journalistiek onderzoeker, doet dat in relatie tot de journalistiek. Februari noemde de journalistiek als een verwante sector aan de bibliotheek aangezien ook de journalistiek zich moet verhouden tot de nieuwe status en betrouwbaarheid van informatie in het huidige technologische tijdperk. Goos denkt dat de bibliotheek een belangrijke partner kan zijn in het door ontwikkelen van *constructive journalism*⁵. Deze vorm van journalistiek biedt ruimte aan burgers om bij te dragen aan de agendering bij en informatievoorziening aan journalisten. Zij ziet voor zich dat de bibliotheek daar de thuisbasis voor is. Lilian Linders, **lector Lector Empowerment en Professionalisering bij de Hogeschool Inholland**, bekijkt het signaleren vanuit het perspectief van de verminderde aandacht van de sociaal werker voor het collectieve welzijn.

'Ook de bibliotheek kan aan deze collectieve signalering doen (toenemende onzichtbare dakloosheid of energiearmoede zijn voorbeelden). Het is enorm belangrijk dat je voor structurele oorzaken ook ogen en oren houdt.'

De bibliotheek heeft in potentie een plek in handen waar mensen uit verschillende groepen elkaar ontmoeten. Zodat maatschappelijke vraagstukken en talenten naar een hoger (collectief) plan opgetild kunnen worden. Op die manier wordt het vraagstuk of de kans gesignaleerd en kan er gezamenlijk gezocht worden naar kansen en maatschappelijke oorzaken, van 'mijn' probleem naar 'ons' probleem. 'In je eentje organiseer je namelijk geen rechtvaardige samenleving' zegt Linders.

Denise Harleman en Jacqueline Stolmeijer-Arends spraken over vertrouwen, solidariteit en medezeggenschap. Denise Harleman experimenteert met haar organisatie Collectief Kapitaal met het begrip solidariteit⁶ en eigenaarschap.

4. Een combinatie van een safe space en een brave space. John Palfrey schreef in 2018 al over veilige en moedige ruimtes in de context van het hoger onderwijs. De ideeën over de noodzaak van het naast elkaar bestaan van veilige en moedige/ ongemakkelijke ruimtes komen in deze verkenning ook aan de oppervlakte. Meer lezen: Palfrey, J. 2018. Safe Spaces, Brave Spaces: Diversity and free expression in education. Mit press. Ook een samenvatting: John Palfrey - [Safe Spaces, Brave Spaces](#)

5. [Constructive journalism - Wikipedia](#)

6. Meer over [Collectief Kapitaal](#). [Collectief Kapitaal | doorbreekt structuren van ongelijkheid. En werkt aan nieuwe en concrete alternatieven.](#)

Dit doet ze door groepen mensen samen te laten beslissen over de ontvanger van gezamenlijk ingebracht budget.

‘Als je een appèl wil doen op solidariteit’ stelt Denise Harleman, ‘dan kan je dat alleen maar doen als mensen deelgenoot zijn geweest van de belangenafweging, als er medezeggenschap heeft plaatsgevonden.’

Gedeeld eigenaarschap is waar we met community gedreven bibliotheken hard naar zoeken. Harleman stelt voor om meer te doen aan medezeggenschap. Jacqueline Stolmeijer-Arends (zij doet onderzoek naar governance in de culturele sector), besprak de potentiële gevolgen van zo’n poreuze (community- of gemeenschaps-) bibliotheek.

‘Als de leden van een bibliotheek meer als interne stakeholders worden gezien, zal het toezicht daarin mee moeten veranderen; het toezicht zal zich op een nieuwe manier moeten verhouden tot de gemeenschap die de bibliotheek langzaam wordt.’

‘(waardigheid is) kunnen vormgeven aan wat je wil doen, kunt doen en kunt zijn. De bibliotheek heeft hierin een hele mooie positie, doordat ze buiten de hiërarchie staat en daarmee geen macht uitoefent. (..) Misschien is de bieb wel juist de plek die anti-reguleert door mensen buiten gebaande paden kennis te laten nemen van andere perspectieven. Eigenlijk zou het een hele radicale plek kunnen zijn, een plek waar revoluties kunnen ontketen – in het klein en in de harten.’

Denise Harleman

4 Gelijkwaardigheid, rechtvaardigheid en het wereldmuseum

In de trends van het IFLA wordt regelmatig gesproken over het streven naar een gelijkwaardige samenleving. In enkele gesprekken werd dit streven nog verder opgetild naar een rechtvaardige samenleving.

Gelijkheid, gelijkwaardigheid, rechtvaardigheid.

In een bekend diversiteit en inclusie model is rechtvaardigheid de stap die volgt op gelijkheid en gelijkwaardigheid. Het laatste plaatje stelt het systeem ter discussie. Het hek zelf dus. Je wil vanuit dit perspectief de structurele belemmeringen voor gelijke kansen weghalen, vandaar dat het hek niet meer in het plaatje over rechtvaardigheid voorkomt. Ik ging op zoek naar organisaties die dit al omarmen.

Het Nederlandse Wereldmuseum laat zien een nieuwe richting in te willen slaan als het gaat om het maatschappelijk doel van hun instelling. Zij stellen sinds dit jaar een rechtvaardige en gelijkwaardige maatschappij centraal. Het ligt voor de meesten niet meteen voor de hand dat rechtvaardigheid een centrale doelstelling is voor een erfgoed instelling als het Wereldmuseum. Voormalig directeur Stijn Schoonderwoerd zegt hierover in relatie tot het maatschappelijk debat over het slavernijverleden: ‘(..) musea (worden) nog

vaak beschouwd als plekken die uitsluitend zijn gewijd aan schoonheid en die daardoor neutraal en apolitiek zijn, ook zij spelen in dit maatschappelijke en politieke debat (echter red.) een rol.’⁷

Er is zelfs een behoefte om die maatschappelijke rol te vervullen. Schoonderwoerd zegt daarover het volgende: ‘Musea hebben (...) een rol te spelen in het publieke domein, in het vormen van hoe wij de wereld zien en in het interpreteren wat er om ons heen gebeurt. (...) Zij kunnen bijdragen aan een betere toekomst voor ons allen.’⁸ Kunnen wij als bibliotheek sector onze rol wellicht ook op een dergelijke manier herijken?

7. Wereldmuseum. 2018. Work in progress 1, Woorden doen ertoe. p. 10. https://amsterdam.wereldmuseum.nl/sites/default/files/2018-06/WordsMatter_Nederlands.PDF en Het impact model van het Wereldmuseum, te vinden in het linkse bericht van Rainbow Creator uit juli 2025. <https://www.linkedin.com/company/rainbow-creator>

8. Idem

5 Neutraliteit en wederkerigheid

Het woord neutraal heeft wellicht lang goed gewerkt voor de bibliotheek, maar het is tijd voor een heroverweging, zegt ook Maxim Februari. Door neutraal te gebruiken plaatsen we ons **buiten het maatschappelijk gesprek**. Als wij onszelf erbuiten plaatsen, kunnen mensen dus ook niet mét ons in gesprek zegt Februari, en doen we niet mee met het ‘samen’ in de samenleving.

Zowel Februari, Goos, Harleman, Stolmeijer-Arends als Linders benadrukken het belang van deze wederkerigheid. Linders heeft het over een specifieke vaardigheid: ‘het zijn sociale vaardigheden dat je snapt hoe deze sociale wederkerigheid precies werkt’. Deze vaardigheid geldt voor het individu, maar net zo goed voor de bibliotheek. Begrijpen we voldoende wat het van de bibliotheek vraagt wanneer we stoppen met (voornamelijk) zenden? Weten wij wel hoe we moeten ontvangen?

Als je als bibliotheek wederkerigheid echt mogelijk wilt maken, is porositeit (de mate van doorlaatbaarheid) belangrijk. Dat horen we ook terug in het gesprek met Stolmeijer-Arends over het zien van de gebruiker van de bibliotheek als ‘interne stakeholder’. Talbi en Poortvliet benoemen het belang van porositeit voor daadwerkelijke uitwisseling, zij doen dit in hun artikel over de agonistische bibliotheek.⁹ Aan de ene kant wordt de porositeit van de bibliotheek bepaald door ruimtelijke ingrepen: het ontwerp van het gebouw en de inrichting van de stad. Aan de andere kant noemen ze regels en rituelen, zoals openingstijden en een gastvrije toegang. Deze toekomstverkenning geeft aanleiding tot het omschrijven van een derde vorm van porositeit, sociale porositeit: burgers moeten door je organisatie heen kunnen bewegen alsof het hun eigen huis is; ook zij moeten, bij wijze van spreken, kunnen rommelen in de meterkast.

We zijn onderdeel van een relatie met de samenleving, zowel met het collectief als het individu. Die relatie bestaat uit geven en nemen. Wanneer we gaan ontvangen, creëren we ook afhankelijkheid. Dat vraagt van ons dat we afhankelijkheid niet als bedreiging zien, maar als iets positiefs. Misschien moeten we in dit kader ook luisteren naar Harleman, die zegt: ‘Onafhankelijk, waarom zou je dat willen zijn?’

9. Poortvliet, J. en M. Talbi. 2025. Een plek voor wrijving: de agonistische bibliotheek. Probiblio.nl. P. 2.

6 Het (collectieve) Handelingsperspectief

De huidige tijd, en zeker ook die van het komende decennium, wordt gekenmerkt door onzekerheid en een gevoel van gebrek aan controle.¹⁰ Technologieën zoals de drukpers, elektriciteit en het internet werden door mensen zelf gemaakt en beheerst. Klimaatverandering en generatieve AI ontwikkelen zich grotendeels buiten directe menselijke sturing. We zijn wel de oorzaak, maar niet de reden van de doorontwikkeling. In zo'n tijd zoeken mensen actief naar waar ze wel zelf invloed op hebben. Dit zien we onder andere terug in het verhaal van Alka Goos; naast het nieuws tot zich nemen willen mensen ook weten wat ze zelf kunnen doen. Als bibliotheken willen dat mensen een actieve bijdrage leveren aan de gemeenschap (actief burgerschap wordt dit genoemd in de Netwerkagenda¹¹), betekent dit dat we samen met hen op zoek moeten gaan naar dat handelingsperspectief.

Social design bureau Afdeling Buitengewone Zaken beschrijft handelingsperspectief als volgt: 'Sommige problemen in de wereld (lees: klimaatverandering of ongezonde leefstijl) zijn zo groot en complex, dat ze moeilijk met één oplossing op te lossen zijn. (...) Dat werkt verlamdend. Een concrete gedragsaanwijzing maakt het daarbij voor mensen een stuk eenvoudiger om een eerste stap te zetten.'¹² Zou de bibliotheek kunnen bewegen van het aanbieden van informatie, cultuur en ontmoeting naar het samen creëren van handelingsperspectief, het activeren van de burger en zichzelf?

10. Over de hypernerveuze samenleving, reflectie van psychologen op het rapport Op de rem! Van de raad voor de volksgezondheid (2025). [Uit de hypernerveuze samenleving? 'Tijd om stil te staan bij wat onze menselijke basisbehoeften zijn' - Universiteit Leiden](#)

11. [Netwerkagenda 2024-2027 - VOB \(Vereniging Openbare Bibliotheken\)](#)

12. Afdeling Buitengewone Zaken. [Wat is handelingsperspectief - Afdeling Buitengewone Zaken](#)

7

Democratische rol

In het groeimanifest uit 2022¹³ staan vijf (gedeeltelijk) nieuwe rollen voor de bibliotheek, inclusief een rol voor de gebruiker. De verkenning is aanleiding voor het toevoegen van een zesde rol: de democratische rol.

Centraal in de vervulling van deze rol staat het principe *practice what you preach*: laat als bibliotheek zien hoe je het (samenleven) anders kan organiseren. Het handelingsperspectief waar zoveel behoefte aan is, wordt daardoor zichtbaar gemaakt in de manier waarop de bibliotheek werkt.¹⁴

De democratische rol is van oorsprong een leiderschapsrol¹⁵; de bibliotheek dus als democratisch leider.¹⁶ Veel genoemde eigenschappen van een dergelijk leider zijn: adaptief, transformationeel, participatief, visionair en authentiek. In deze rol stimuleer je als bibliotheek inclusie, geef je vertrouwen, neem je verantwoordelijkheid en ben je transparant, open, flexibel, empathisch, behoeftegestuurd en luister je naar alle perspectieven.

De democratische rol is ook een afhankelijke rol. Stolmeijer-Arends maakt de vergelijking tussen de bibliotheek en (basis)scholen: 'Scholen hebben (..) ook te maken met een gelijksoortige complexiteit, waar zowel ouders, als scholieren, medewerkers en externe partners een stem hebben. Alle stemmen moeten gehoord worden. Deze schooldirecteuren zien we in veel gevallen democratisch leiderschap vervullen.' Een leider heeft beperkte controle. Processen verlopen langzaam en zijn regelmatig ongemakkelijk en onzeker voor alle betrokkenen. Het is noodzakelijk om voortdurend kritisch naar de eigen rol te kijken, vanuit een duidelijke morele basis.¹⁷

13. Zie noot 2.

14. Een eerste stap kan een vrijwilligersbeleid zijn dat blijkt geeft van het feit dat vrijwilligers naast de medewerkers staan.

15. Psycholoog Kurt Lewin schreef als eerste over democratisch leiderschap. [Kurt Lewin - Wikipedia](#)

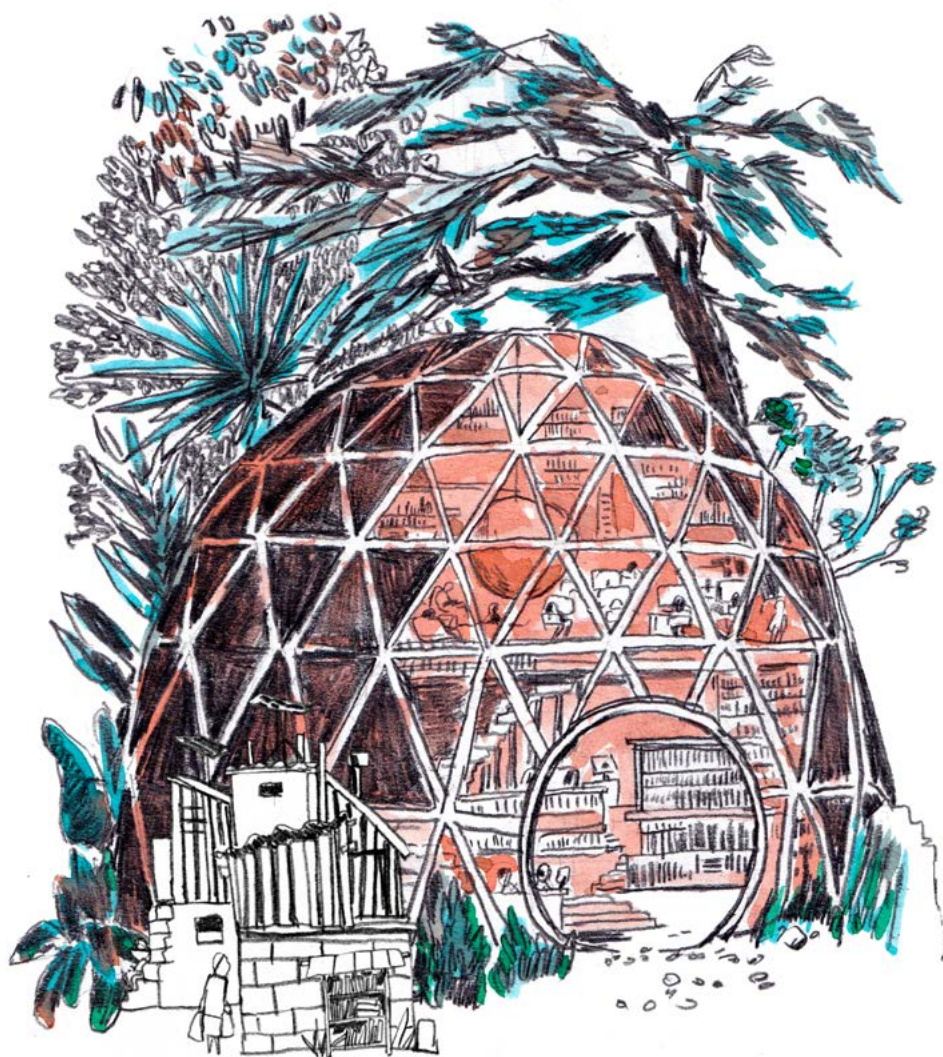
16. Ook het CILIP schrijft over een aspect van democratisch leiderschap. Zij hebben het over: 'Enabling collective decision making'. CILIP. 2015. Come rain or come shine. <https://www.cilip.org.uk/page/future-libraries>

17. Zie voor die morele basis bijvoorbeeld de Code of Ethics. De Amerikanen hebben een code voor de individuele bibliotheekprofessional waarin elementen staan die ook in deze verkenning regelmatig ter sprake kwamen: Code of Ethics van de American Library association. <https://www.ala.org/tools/ethics>

Hoe verschilt deze rol van de andere rollen die in 2022 zijn beschreven? Deze rol moet je nadrukkelijk niet alleen uitvoeren, maar ook actief laten zien.¹⁸

Adviezen voor de praktijk:

- Denk na over een 'cliëntenraad' om je externe stakeholder (de gebruiker) naar binnen te bewegen en mede-eigenaarschap te geven.
- Overweeg zorgvuldig wat je doet met toegang en dichte deuren; beslis niet lichtvoetig over het beperken van toegang tot alleen leden.
- Definieer de rol van de gebruiker ruim en begin mogelijk met een vrijwilligersbeleid dat duidelijk maakt dat vrijwilligers naast de medewerkers staan.¹⁹
- Formuleer je centrale doelstellingen breed, zodat de bibliotheek meer maatschappelijke ruimte krijgt. En leg dit goed uit aan je gemeente (de democratische rol kost ook geld).²⁰
- Oefen je democratische rol; die ontstaat niet van de ene op de andere dag.

18. Een potentieel handvat bij een democratische rol van de bibliotheek is de democratische code: Eidhof, B., M. Zweers e.a.

2025. [Nieuwe democratische code helpt bibliotheken bij maatschappelijke rol](#)

19. Bijvoorbeeld: Nodig ze uit voor alle feestjes en zorg ook bij hen voor een lief en leed budget. Martijn Aerts heeft hier hele interessante en praktische dingen over te zeggen. <https://voorspraak.com/>

20. Meer over de democratische rol en financiering in een artikel van Ingrid van Engelshoven. <https://www.blueyard.nl/nieuws/volkskrant-opinie-van-blueyard-adviseurs-over-cultuur-en-democratie/>

Conclusie

Als wij een coöperatie, een omroep en een toevluchtsoord willen zijn²¹, welke rol moeten we dan vervullen? Je moet op iedereen letten en begrijpen wat ze nodig hebben. Je moet zachtvaardig en helend zijn. Je moet naar iedereen luisteren en hun inbreng zichtbaar maken in de manier waarop je dingen doet. Je moet iedereen zichtbaar (en soms onzichtbaar) maken en een openbare stem geven. Je moet emanciperen en podia bouwen. Je moet ongemak en rommel omarmen. Dat is nogal wat, maar waarom niet?

Carasso: 'Er is momenteel geen vertrouwd instituut dat zo veel mensen bereikt als wij en de verantwoordelijkheid neemt voor het ontwikkelen van een digitaal en democratisch ethos. Dus waarom niet de bibliotheken?'²²

Macht

De kernwaarden van de bibliotheek zijn onafhankelijkheid, pluriformiteit, toegankelijkheid, betrouwbaarheid en authenticiteit.²³

Zo anders zijn de toekomstrichtingen die in deze verkenning voorbij komen niet. De kernwaarden blijven hetzelfde, maar worden door de verschillende sprekers alleen op een nieuwe manier ingevuld; een manier die past bij de tijd die gaat komen. De democratie is de oorsprong en vormt het bestaansrecht van de openbare bibliotheek. Toen de eerste versie van het bibliotheekmanifest door UNESCO werd geschreven na de Tweede Wereldoorlog, werd de aanleiding als volgt omschreven: 'The public library is a product of modern democracy and a practical demonstration of democracy's faith in universal education as a life long process (...) for the growth of international understanding, and thereby the promotion of peace'.

In deze omschrijving wordt het leven lang ontwikkelen direct gekoppeld aan de democratie. Het lijkt nu tijd om dat bestaansrecht te reactiveren en actiever te verdedigen. Het woord is weinig gevallen, maar deze verkenning gaat natuurlijk ook over macht. Want: wie kan systemen veranderen? Wie kan kratjes neerzetten? Wie kan een instituut hervormen? Van wie wordt solidariteit gevraagd? Wie moet medezeggenschap verlenen? En wie moeten we buiten de deur houden om vrij en veilig te zijn? Het gaat hierbij altijd over macht, en met macht komt verantwoordelijkheid.

21. Zie noot 8.

22. Carasso, D. 2025. Ongevraagde adviezen (toespraak tijdens de Algemene ledenvergadering van de VOB op 11 juni).

23. sob, artikel 4. https://wetten.overheid.nl/BWBR0035878/2015-01-01_115

Colofon

Aan dit onderzoek werkten mee:

Tekst en onderzoek

Mirjam Zweers

Tweede lezer

Noor Kuijpers

Vormgeving

Brannie Agterhof & Rozanne Ottenhoff

Illustraties

Karst-Janneke Rogaar

Teksteditor

Silvia Settels en Annemiek van den Bosch

Deze uitgave kwam mede tot stand dankzij

Lilian Linders, Maxim Februari, Deirdre Carasso, Wouter Pocornie, Eva Liem, Denise Harleman, Jacqueline Stolmeijer-Arends, Marion Romein, Alka Goos en Iris de Graaf, Frederike Kuijpers Moeliker, David Rozema, Lotte Kok en vele mensen in de bibliotheek sector die aan de start inspiratie leverden.

Uitgave

Januari 2026
Probiblio Hoofddorp
Probiblio.nl